

Přednáška pro U3V - Psychologie osobnosti 8. 11. 2005

Co je to osobnost?

Tři psychologické pohledy na psychologii osobnosti:

- psychoanalýza – Freud,...
- behaviorismus – Watson,...
- humanistická psychologie – Rogers, Maslow,...

Teoretická psychologie osobnosti

- Co je to osobnost
- Z čeho se skládá = struktura osobnosti
- Jak spolu tyto komponenty souvisí
- Jak se osobnost mění v průběhu ontogeneze
- Jak osobnost funguje = dynamika osobnosti
- Jak je možné osobnost poznat
- Jaké jsou poruchy osobnosti

Praktická psychologie osobnosti

- Jakou osobností je tento člověk
- Jak se bude tento člověk chovat v takové a takové situaci
- Jak bude tento člověk řešit daný úkol
- Proč je tento člověk takový, jaký je
- Jak se bude utvářet osobnost tohoto člověka, když na něj budou působit takové a takové podmínky, okolnosti

Laická psychologie (lidová, folková psychologie, implicitní psychologické teorie)

Východiska folkové psychologie:

- Člověk disponuje značným množstvím sdílených znalostí o světě, které mu umožňují anticipovat události a být v interakci s druhými lidmi.
- Lidé mají obecně tendenci hledat a nacházet kauzalitu ve vztazích mezi prvky událostí.

Souvisí s tzv. common sense = zdravým rozumem, laickým, selským rozumem.

Do laického rozumu patří naše implicitní znalosti, vědomosti o jednotlivých oblastech světa a života (různé obory – fyzika, chemie...psychologie)

Jak se vytváří vědomosti laické psychologie? Pozorování chování druhých lidí + pozorování vlastního chování a prožívání > zobecnění postřehů o lidském chování, zobecnění postřehů o vlastnostech osobnosti a o lidské psychice.

Folková psychologie

- Zabývá se jen tím, co je nutné nebo naléhavé pro život společnosti
- Mentální logika – promítání mimoracionálních postupů do zpracování informací.
- Běžný jazyk, pojmy se nedefinují.
- Idiografická.
- Normativně zbarvená.
- Singularismus – rozpory mezi poznatky se nelibě nesou.

Vědecká psychologie

- Všestranné systematické studium předmětu bádání.
- Postupy, jejich norma je dána formální logikou.
- Přesné vymezení pojmů, definice.
- Nomotetická.
- Nehodnotící.
- Pluralistická.

Popularizace poznatků vědecké psychologie ovlivňuje vývoj folkové psychologie!!!

Temperament

Temperament se chápe jako vrozený, biologický základ osobnosti, most mezi tělesným a duševním.

Latinské “temperamentum” = “správné smísení, správný poměr”. V původním pojetí je ideální temperament vyvážený, daný dokonalou proporcí všech složek.

V běžné řeči “temperamentní” znamená velkou míru vitality, živosti, projevové bohatosti.

Kategoriální pojetí již Hippokrates – melancholik, choleric, flegmatik, sangvinik.

Jak potěšit, rozptýlit konkrétní typ chování?

Pojetí J. H. Eysencka

Tento britský psycholog německého původu předpokládá, že struktura osobnosti je tvořena dvěma dimenzemi – neuroticismem a introverzí-extroverzí.

Neuroticismus není totéž, co neurotičnost, ale jeho vysoký skór představuje disponovanost k neurotickému onemocnění.

Osoba s nízkým neuroticismem je neuropsychicky stabilní, s minimální tendencí emočně reagovat a po emociogenních situacích se velmi rychle vrací do stavu psychické rovnováhy. Je to člověk spokojený, klidný, vyrovnaný a dobře se kontroluje.

Osoba s vysokým neuroticismem je neuropsychicky labilní, má sklon k úzkosti, ke starostem, depresím, je náladový. Obvykle mívá špatný spánek a trpí na různé psychosomatické obtíže.

Bývá přehnaně emotivní, lehce reaguje na různé podněty a obtížně se uklidňuje po vzrušujících zážitcích. Silné emoční reakce se projevují i v horší přizpůsobivosti, vedou k iracionálním, často rigidním způsobům chování a k perseverujícím prožitkům.

Extroverze-introverze je dvojice, jejíž pojmenování vychází od C. G. Junga.

Typický introvert je klidný, stažený, introspektivní, dává přednost idejím před lidmi, je zdrženlivý a uzavřený vůči lidem. Pokud vůbec dokáže navázat intimní vztah, tak jen s málo vybranými lidmi. Má sklon dělat si plány do budoucnosti a dlouho se rozmýšlí než začne jednat. Nedůvěřuje aktuálním podnětům. Nemá rád vzrušení a má rád život zorganizovaný řádem. Silně kontroluje své city, zřídka se projeví agresivně, málokdy se rozhněvá. Je spolehlivý, trochu pesimistický a dává velký důraz na etickou stránku života.

Typický extrovert je družný, má rád zábavu a společnost, má mnoho (spíše povrchních) přátel. Potřebuje být obklopen lidmi, s nimiž si může povídat. Nerad dělá něco o samotě.

Touží po vzrušení, rád riskuje, často se vystavuje nebezpečí, jedná na základě momentálních impulzů a i celkově je impulzivní. Rád vtipkuje, vždy pohotově reaguje a má rád změnu. Je bezstarostný, nenucený, optimistický, rád se směje a je veselý. Rád se pohybuje a je aktivní, má sklon k agresivnímu jednání, snadno se rozhněvá. Svě city snadno manifestuje a není na něj vždy spolehnutí.

Málokdy se vyskytují vyhraněné typy, spíše jde vždy o jistou jejich kombinaci (možno vyjádřit například poměrově).

Lidé silně a rychle reagující na vnější podněty (“skřivani”) x lidé pomalu a slabě reagující na vnější podněty (“sovy”).

Motivace osobnosti

Odpověď na otázku, co daný jedinec chce a proč to chce?

Proč je daný jedinec aktivní?

Proč má jeho aktivita právě daný a nikoliv jiný směr?

Motiv - pohnutka chování

Motivace - soustava pohnutek, proces podněcování aktivity

Motivační struktura osobnosti, dva snoubící se přístupy: na základě vlastností osobnosti (např. temperament), na základě toho, čeho si nejvíce cení - analýza hodnotového systému.

V. E. Franklovo vymezení základních hodnot souvisejících se smyslem života

tvůrčí hodnoty

zážitková hodnoty

postojové hodnoty

E. Sprangerova typologie hodnotových orientací (rozpracoval G. W. Allport)

teoretický

ekonomický

estetický

sociální

politický

náboženský

L. V. Gordona systém šesti zásadních interpersonálních hodnot osobnosti

podpora

konformita

uznání

nezávislost

benevolence

vůdcovství

A. Maslow, jeho pojetí hierarchie lidských potřeb a motivace osobnosti

Aspirace, aspirační úroveň

INTELIGENCE, MYŠLENÍ, MODELY INTELEKTU

1923 E. G. Boring: „...intelligence je to, co měří inteligenční testy...“

Konvergentní myšlení – uplatňuje se v situacích, kdy je vhodné konvenční řešení problému, u úloh s jediným možným či jednoznačným způsobem řešení.

Divergentní myšlení – má-li problém více vyhovujících řešení, k nimž lze obvykle dospět několika různými cestami.

Implicitní teorie inteligence (laici, kteří nemají žádné hlubší psychologické znalosti považují za inteligenci tři široké kategorie schopností).

- **Praktická schopnost řešit problémy** – logické a přesné myšlení, schopnost nacházet souvislosti mezi myšlenkami a vidět každý problém z různých hledisek.
- **Verbální schopnosti** – pohotové vyjadřování, bohatá slovní zásoba, schopnost číst s hlubokým porozuměním.
- **Sociální kompetence** – tolerantní akceptování druhých lidí, schopnost připouštět své vlastní omyly, zájem o dění ve světě.

Badatelé obvykle nesouhlasí se začleňováním sociální kompetence do oblasti inteligence.

R. B. Cattell rozlišil **fluidní** inteligenci x **krystalickou**.

W. Stern inteligenci chápe jako obecnou schopnost jedince přizpůsobit myšlení novým podmínkám a životním úkolům, které nelze zvládnout naučenými dovednostmi a návyky.

Co všechno může být inteligence?

Přizpůsobení – inteligentní člověk se snaží jednak přizpůsobovat svému prostředí, druhak přizpůsobit si prostředí (střídání akomodace a asimilace).

Schopnost abstraktně myslet

Vhled a pochopení

Schopnost učit se – přiměřené tempo učení, Feursteinova koncepce

C. Spearman – G-faktor, obecný faktor inteligence, který je společný všem intelektovým činnostem, představuje obecnou vrozenou mentální energii.

L. Thurstone na základě faktorové analýzy odvodil sedm nezávislých primárních inteligenčních schopností:

- Verbální porozumění
- Slovní plynulost
- Numerické počítání
- Prostorová vizualizace
- Paměť
- Percepční rychlost
- Induktivní usuzování

H. Gardner prezentuje teorii rozmanitých inteligencí, které mají vlivem dědičnosti i prostředí u různých lidí odlišnou úroveň:

- Lingvistická inteligence (jazyková)
- Logicko-matematická inteligence
- Prostorová inteligence

- Muzikální inteligence (hudební)
- Tělesně-pohybová inteligence
- Intrapersonální inteligence
- Interpersonální inteligence

P. Salovey koncept emoční inteligence:

Znalost vlastních emocí

Zvládání emocí

Schopnost sám sebe motivovat

Vnímavost k emocím jiných lidí

Umění mezilidských vztahů

Hass přichází s pojmem morální inteligence – smysl pro povinnost, zodpovědnost za blaho druhých lidí, schopnost morálně se chovat a uvažovat.

Část psychologické obce s tímto rozšířením pojmu inteligence (emoční, morální) nesouhlasí, přesto je třeba si těchto tendencí všimnout.

Jak rozpoznat nadání? Čím se vyznačují nadané děti?

LITERATURA

Milan Nekonečný: Psychologie osobnosti

Pavel Říčan: Psychologie osobnosti

Vladimír Smékal: Pozvání do psychologie osobnosti